

P. HARSEM.
Generalkonsul.

Oslo, 17. juni 1948.
Sørkedalsveien 93.

Ærede Stortingsrepresentanter.

I mitt brev av 31. mai d.å. er der dessverre innsneket seg en feil, nederst på side 2 (3. linje fra neden) idet det skal stå at kaptein Emil Nicolaysen var H.K.H. Kronprinsens og ikke H.M. Kongens tidligere adjutant.

To viktige dokumenter til bedømmelse av straffbarheten i passivt medlemskap av Nasjonal Samling ble ikke medtatt i mitt brev av 31. mai d.å. Jeg tillater meg derfor hermed å komme inn på disse to dokumenter:

- 1) Undersøkelseskommisjonens innstilling, side 114 og
 - 2) Høyesterettsdommerne Fougner, Alten og Hanssens dissens under Stephanson-saken i 1945.
- idet jeg nå gå ut fra at de fremholdte argumenter er av en så viktig og avgjørende karakter, at de bør studeres.

Undersøkelseskommisjonen av 1945 (nedsatt av Stortinget) uttaler i sin innstilling, side 114, følgende:

"Det var sommeren 1940 en ikke ualmindelig oppfatning, at krigen nellen Norge og Tyskland sluttet 9. juni 1940, og at nordmenn som fortsatte krigen i utlandet var å betrakte som frivillige, som ikke bandt Staten Norge."

Dette er også helt korrekt. Det er også hva hver eneste N.S.-medlen har fremholdt i retten. Tiltross herfor får de dømt i sine domsprenisser se: at Retten anser det bevist at tiltalte skjønnte at Norge var i krig med Tyskland.

Dette kan dog ikke betegnes som annet enn et uhørt overgrep fra rettens side.

Selv om dommerne har fått ordre fra høyeste hold herom, skulle en dog kunne ha ventet, at der fandtes én der hadde hatt mot til å hevde gammel god norsk rett: at tvil skal komme den tiltalte til gode. Videre at når et passivt medlem påstår at han ikke kunne tenke seg å "bistå fienden" ved sitt blotte medlemskap, og når ikke aktor kan bevise at der foreligger forsett, så skulle tiltalte heller ikke kunne straffes.

Dommerne har avlagt ED på at de skal søke å finne fram til hva der er rett og riktig, men hvorledes skal de likeoverfor sin

Gud og sin samvittighet kunne forsvare å dømme et N.S.-medlem til straff, bot og inndragning og tap av borgerlige rettigheter for en skyld de ikke er seg bevisst ??

I en tale til de juridiske studenter i 1916 uttalte h.r.adv. Stang Lund:

"En advokat må IKKE medvirke til at den sterke får overtaket over den svake. Det hjelper ikke om det som skjer holder seg innenfor rammen av "lov og rett" og er "juridisk uangripelig".

En advokat må være uavhengig i sin gjerning, stå helt fritt og uten frykt eller skånsel hevde rett og refse urett og feilgrep, likegyldig hvem han refser."

Disse alvorsord må mange av våre dommere i dag ha glemt. Hele rettsoppgjøret vil komme til å stå som et mørkt kapittel i vårt folks historie.

Vi har savnet en Zola - en Björnstjerne Björnson, som kunne ha åpnet vårt folks øyne for de gjorde misgrep, som har ødelagt tusener av hjem og som har skadet vårt folk mer enn noe annet.

Kun for juristene har rettsoppgjøret vært en gullgrube.

Når så dommerne har fått protokollert at tiltalte var kjent med at vi var i krig - kan de gå iveri med å ilagge bøter, inndragning m.v. ofte så hårde og urettferdige at det grenser til det utrolige. Et nytt sår som vel aldri blir glemt.

De oppnevnte "bobestyrere" har ribbet mange N.S.-folk så å si til skinnet og selv herrer som direktør Helge Gleditsch (Ilebu) og tidligere ekspedisjonssjef Nygaard i Justisdepartementet har ikke skannet seg for å kjøpe en N.S.-fanges innbo og løsøre underhånden av en bobestyrer (i juli 1945), tiltross for at N.S.-mannen hverken hadde fått bot eller inndragning. Hans sak ble avgjort i Høyesterett i mars 1946. Da fangen kom ut fra Ilebu fant han sitt hjem ribbet for ALT. Dette tiltross for at Landssvikloven fastsetter at en bobestyrer ikke skal ha rett til å selge noe (uten det som kan bli bedørvet ved å ligge) før fangen har fått sin dom.

Over de bobestyrere som har misbrukt sin makt etter frigjøringen vil der sikkert komme til å bli skrevet bøker, og folket vil da bli rystet over hva de vil få lese. Enorme verdier er blitt ødelagt ved at ukyndige og uinteresserte folk har overtatt

ledelsen av N.S.-bedrifter og forretninger. I ly av det hat som gjorde seg gjeldende i 1945 ble det slik at mange bobestyrere kunne handle som de ville. N.S.-ofrene kunne intet gjøre - de satt innesperret. Da de kom ut hadde de angst for å rydde opp, fordi deres sak ikke var oppgjort. Dette forhold gjør seg også gjeldende i dag - 3 år etter frigjøringen.

Om retten til å ilegge erstatninger var der i Høyesterett en sterk dissens - under behandlingen av Stephanson-saken. Denne dissens er avgitt av høyesterettsdommerne Fougner, Alten og Hanssen.

Av denne dissens citeres følgende:

"Rt. 1945 side 55 ff.: Dommer Fougner: Jeg mener at de erstatningsregler som var gjeldende for Landssvikanordningen trådte i kraft, ikke pålegger Stephanson noen plikt til å utrede den erstatning som herredsrettens dom har tilkjendt Erstatningsdirektoratet.

Spørsmålet er inidlertid om et erstatningsansvar av denne art etter våre alminnelige regler er oppstått også for Stephanson, som visstnok i en årrekke, nemlig fra september 1940 og inntil fiendens kapitulasjon, har stått som medlem av Nasjonal Samling, men som har vært et helt passivt medlem, ikke har hatt noe til-litsverv i partiet og ikke har opptrådt utad til støtte for partiet, bortsett fra hans korte besvarelse av den i herredsrettens dom nevnte enquete i "Fritt Folk" ("Hvorfor jeg er medlem av N.S.")

Avgjørende for mitt syn for så vidt blir det at de økonomiske skader som Nasjonal Samlings ledere og hjelpere har påført den norske stat, n.fl., står i et så fjernt forhold til personen Stephansons handlinger, at de etter min mening faller utenfor hva han kan gjøres ansvarlig for. (Alle uthevelser gjort her).

Erstatningsansvar utenfor kontraktsforhold forutsetter etter rådende rettsoppfatning, uansett den skiftende terminologi som den juridiske teori benytter, en viss nærhet i årsakssammenhengen mellom den ansvarsbetingende begivenhet eller det ansvarsbetingende forhold og den inntrådte skade. Det er så at ansvarsgrensen for så vidt er flytende - at man ofte vil tvinge seg inn i en skjønnsne

ges inn i en helt skjønnsmessig bedømmelse. Jeg ser det inidlertid slik at det vilde betegne et avgjort brudd med hittil gjeldende alminnelige erstatningsprinsipper om man påla hvert enkelt, også helt passivt, medlem av Nasjonal Samling en plikt til å erstatte all skade forvoldt ved partiets rettsstridige styre av landet, eller ved partiets ellers dets organers rettsstridige handlinger forøvrig - handlinger som det passive medlem ikke i minste måte har deltatt i eller tilskyndet til, og som medlemmet for den saks skyld, uansett tilslutningen til partiet, kan ha misbilliget, og handlingene overhode er kommet til hans kunnskap. Selvsagt har som nevnt medlemmer av Nasjonal Samling, i stor utstrekning pådratt seg erstatningsansvar ved "rettsstridige disposisjoner som de selv har vært med på å sette igang eller bringe til utførelse. Om et erstatningsansvar for Stephanson av den art er det inidlertid her ikke tale.

Og fra et i alminnelige erstatningsregler begrunnet en - b l o c - a n s v a r for også de passive N.S.-medlemmer for de økonomiske følger av organisasjonens eller dens tillitsmenns, n.fl.s overgrep, tar jeg avstand.

Jeg tilføyer at det for meg også framstiller seg som tvilsomt om de S u b j e k t i v e b e t i n g e l s e r for et erstatningsansvar, basert på de alminnelige erstatningsregler - forsett eller uaktsonhet - i relasjon til de inntrådte skader, i noe tilfelle vil kunne antas å ha vært tilstede.

Sakens opplysninger synes meg ikke å gi holdepunkter for å anta at Stephanson har forstått eller burde ha forstått at hans medlemskap i Nasjonal Samling i noen form kunne tenkes å medvirke til at slike overgrep ble begått som de for hvis følger han av herredsretten er gjort ansvarlig.

Etter hva jeg har fremholdt, mener jeg at Erstatningsdirektoratet ikke har noe å kreve hos Stephanson. Det er ut fra mitt syn på strengt rettslige prinsipper jeg er kommet til dette resultat.

Tas der nå i forn av erstatning ytterligere kr. 40,000.-, vil det si at der av den ikke ubetydelige formue han hadde, er levnet ham verdier til omkring kr. 43,000.-, hvorav den større del ligger i innbo og annet lösöre. Jeg antar at dette er å gå for langt.

Og jeg mener at det ikke minst, når situasjonen bedømmes på lengre sikt, ville være heldig og motsvare verdifulle retts-tradisjoner om rettsoppgjøret for så vidt de passive N.S.-medlemmer angår ble lagt an etter en noe mindre hardhendt linje.

På de spørsmål som for så vidt melder seg, er det her for meg overflødig å gå nærmere inn.

Jeg stemmer for Stephansons frifinnelse.

Da min mening ikke deles av rettens flertall, former jeg ingen konklusjon.

Dommer A l t e n:

Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med herr dommer Fougner.

Dommer H a n s s e n: Likeså. ""

I sin bok: "De passive medlemmer" skrev h.r.advokat Gerh. Holm følgende:

"Men hvorledes skal vi komme ut av det skjeve spor vi her er kommet inn i, når vi nå har dommene i Stephanson-saken for øye? Det beste vil selvfølgelig være om Høyesterett etter å ha fått seg forelagt et nytt og "rent" tilfelle av passivt medlemskap uten sammenkobling med opplagte forbrytelser som i Hålands-saken, ville komme til et annet resultat. For det vil opinionen utvilsomt bøye seg for."

Og så tilslutt sier h.r.advokat Gerh. Holm:

"Jeg har alltid næret en dyp ærbødighet for Høyesterett men jeg kan ikke få inn i mitt hode, at den flertallsavgjørelse vi her taler om kan være riktig.

Jeg kan ikke jage bort den tanke, at en 4 1/2 års suspensjon for enkelte virkelystne dommere ikke har vært egnet

til å styrke deres objektivitet, selv når det gjelder så
så utmerkede menn og framragende dommere, som de vi nu har
i Høyesterett.

Jeg sa, at jeg alltid har næret en dyp ærbødighet for
Høyesterett. Men aldrig er min respekt større enn når
Høyesterett fraviker et av sine prejudikater på grunn av
et endret syn i utviklingens nedför."

Etter at h.r.advokat Holm skrev foranstående er det kommet
en rekke nye og avgjørende momenter, som skulle gjøre det ennu
mer påkrevet å få endret de retningslinjer, som ble satt for
landssvik-domstolene i 1945, spesielt når det gjelder passivt
medlemskap, økonomisk landssvik - ja også for frontkjempernes
vedkommende. Det er den vei én nå gå hvis respekten for våre
domstoler skal gjenvinnes.

Oslø. 17 juni 1948
P. Hørsem.